

УДК 338.48

Дуга В.О.,
аспірант,*

ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ ДО ЄС: ПЕРСПЕКТИВИ ВІТЧИЗНЯНОГО АГРОТУРИЗМУ

Постановка проблеми. Європейська інтеграція є важливим фактором міжнародних економічних відносин. Після отримання Україною державної незалежності поступова інтеграція в загальноєвропейські структури і налагодження багатосторонньої кооперації з Європейським Союзом стали її головними стратегічними пріоритетами. Інтеграція України в систему європейських соціально-економічних відносин визначає необхідність здійснення ринкових перетворень, які стосуються підвищення економічної ефективності, самостійності її регіонів та галузей. Підвищення рівня конкурентоспроможності країни на світовому ринку забезпечується шляхом ефективного функціонування кожного регіону та галузі, створенням, пропозицією та реалізацією ними конкурентоспроможних товарів та послуг.

В даний час особливої актуальності набуває аналіз шляхів подальшого функціонування аграрних підприємств, що надають туристичні послуги. Україна потребує гармонізації законодавства

* *Наук. керівник: Кирилов Ю.Є. – д.е.н., доцент, професор кафедри менеджменту організацій ДВНЗ «ХДАУ»*

щодо напрямів їх розвитку, проведення системної роботи щодо адаптації законів України, які стосуються питань туризму на сільських територіях, до директив та інших актів ЄС. Так, у 2016 р. Міністерство культури і туризму України продовжує та поглиблює євроінтеграційний напрям України, насамперед, з узгодження якості агротуристичних послуг з вимогами міжнародних стандартів, гармонізації системи стандартизації та сертифікації агротуристичних підприємств з нормами ЄС. Дані напрями дадуть змогу агротуристичним підприємствам функціонувати та розвиватися в нових умовах, в межах єдиного європейського простору.

Тому варто розглянути майбутні принципові зміни, особливості подальшого розвитку агротуризму України в контексті євроінтеграції. Адже закономірності розвитку сільського та агротуризму в країнах, що входять до ЄС, суттєво відрізняються від напрямів їх розвитку в країнах СНД. Особлива увага має бути приділена не тільки тенденціям розвитку агротуризму України після входження в Європейський союз, але і механізмам реалізації в країні суттєво оновленої (якісної та ефективної) агротуристичної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основні напрями розвитку вітчизняного аграрного сектору на шляху реалізації євроінтеграційних прагнень відображені у роботах В. Андрійчука, О. Бородіної, В. Власова, В. Зіновчука, Ю. Лопатинського, Т. Осташко, Б. Пасхавера, П. Саблука, В. Юрчишина та ін. Соціально-економічні аспекти розвитку туристичної галузі України в період євроінтеграції розкриті С. Зікеєвою, а Є. Муха-Шаєк пропонує напрями адаптації польського туристичного сектору до вимог Європейського Союзу [3; 5].

Водночас окремі аспекти порушеної проблеми все ще залишаються недостатньо опрацьованими та висвітленими в науковій літературі. Насамперед йдеться про особливості розвитку саме агротуристичної діяльності України (найбільш органічної моделі поєднання, взаємодії аграрної та туристичної сфер) під час адаптації до стандартів ЄС та перспективи, напрями його розвитку найближчим часом.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження особливостей розвитку агротуризму, визначення його перспективних напрямів у контексті європейської інтеграції України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Агротуризм посідає одне з ключових місць у розвитку сільських територій, його відносять до стійкого туризму – безпечного туризму, який забезпечує довгостроковий економічний розвиток приймаючої країни.

Заходи, спрямовані на розвиток сільського туризму та агротуризму в Європейському Союзі, повністю виправдані і надзвичайно необхідні, оскільки ці сектори включають в себе 500000 готельних об'єктів і майже 6500000 ліжко-місць, 15-20% яких знаходиться в агротуристичних об'єктах. За останні 10-15 років в цих секторах відзначається середньорічне зростання попиту і пропозиції в розмірі 10-15%, тоді як зростання в туризмі в цілому не перевищувало 4-5%.

Європейське співтовариство, обираючи такі орієнтовні напрями розвитку сільських територій, як конкурентоспроможність, диверсифікація господарської діяльності, розвиток місцевих територіальних громад, охорона навколишнього середовища, віддає одне з ключових місць в розвитку цих територій саме агротуризму.

Серед основних причин, що зумовили зародження та широке розповсюдження агротуризму як форми підприємницької діяльності в країнах Європейського Союзу, можна виокремити такі (рис. 1).

Як зазначалося вище, частка агротуризму щорічно зростає більш швидкими темпами, ніж туризму в цілому. Агротуризм, який включає пригодницький, спортивний, оздоровчий, гастрономічний, подієвий туризм тощо, має важливе значення для внутрішніх ринків нових країн, що приєдналися до Європейського союзу. Його діяльність охоплює багато сфер: транспорт, комунікаційні технології, дослідження та інновації, соціальну інфраструктуру, професійну підготовку, структурні реперофілювання економіки сільської місцевості та ін. [9].

Агротуристичні підприємства швидко оновлюються, сприймають інновації. Тому Україна на сучасному етапі повинна також переймати досвід держав-членів ЄС, які є лідерами в області просування окремих видів туризму (агротуризму, гастрономічного, подієвого тощо). Удосконалення якості агротуристичного продукту та інновації є найважливішими факторами, які допоможуть розвинути цей вид туризму і, відповідно, покращити не тільки економічні, але й соціальні, екологічні показники сільських територій. Тому Єврокомісія дає рекомендацію-вимогу для країн-новачків – скористатися позитивним досвідом і забезпечити сталий розвиток агротуризму без шкоди соціальної, економічної, і особливо, екологічної сфер.

Вступ багатьох країн в ЄС дозволив залучити іноземні інвестиції в туристичний і аграрний сектори [7; 10]. Так, Європейський фонд управління сільським господарством фінансує заходи з розвитку сільської місцевості та здійснює допомогу населенню, зайнятому в натуральному виробництві, в тому числі сприяє розвитку агротуризму. Європейська комісія виділяє структурні фонди на розвиток туризму. Нові країни-члени ЄС отримують право розпоряджатися частиною цих фондів, використовуючи їх для удосконалення інфраструктури, підтримки підприємницької діяльності в галузі туризму, розвитку нових технологій, системи підготовки кадрів і просування туристичного продукту. Європейський соціальний фонд відіграє важливу роль у реалізації політики зайнятості населення в

туристській сфері. Він фінансує проекти, спрямовані на стимулювання діяльності малих туристських підприємств в країнах Європейського союзу, зростання кваліфікації і перепідготовку кадрів з метою зростання продуктивності праці. Діяльність фонду сприятливо позначається на підвищенні економічної активності та збільшенні рівня зайнятості населення.

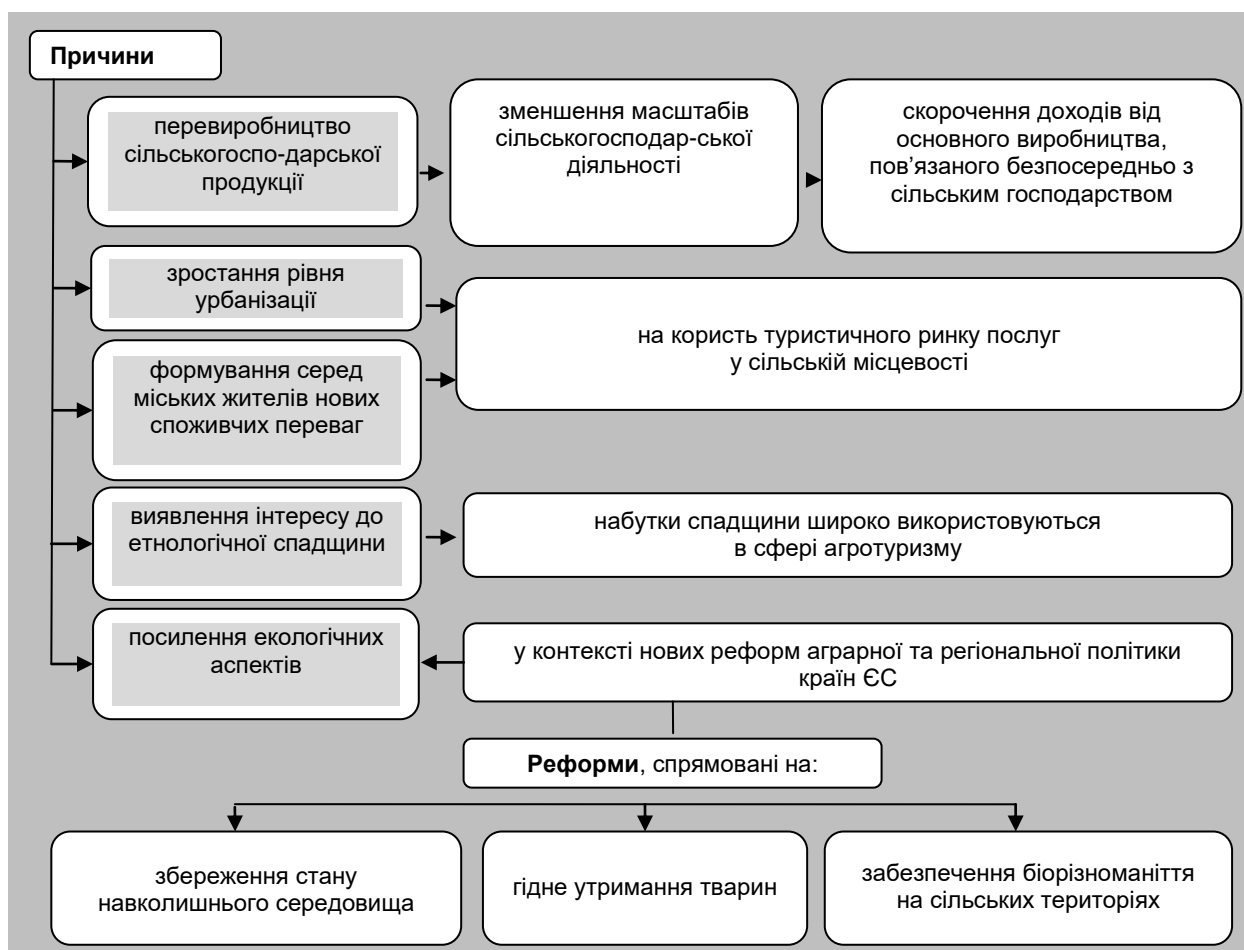

Рис. 1. Причини зародження та широкого розповсюдження агротуризму в країнах Європейського Союзу

Джерело : розробка автора

Пріоритетними напрямками політики, що стосується агротуризму в нових країнах ЄС, є:

- активізація населення сільських районів;
- підвищення якості людського капіталу (в тому числі, розвитку навичок і підвищення трудової кваліфікації жителів села);
- зниження фактора сезонності в агротуризмі, що дозволить забезпечити сільське населення постійними робочими місцями;
- підвищення якості послуг передбачає персональний підхід до туриста, формування еластичного за якістю і ціною попиту на них;
- захист прав споживачів безпосередньо в агротуристичному секторі, це збільшить міру відповідальності як виробників, так і споживачів послуг;
- виключення будь-якої дискримінації щодо громадянства;
- вільний рух товарів і послуг;
- екологічно безпечний агротуристичний продукт. Прискорення темпів туристського обміну спричинить за собою спроби нових країн Євросоюзу форсувати розвиток туризму на своїй території. Однак масштаби і швидкість розвитку туризму повинні контролюватися таким чином, щоб не завдавати шкоди навколишньому середовищу. Рекомендації Європейського Союзу у сфері захисту навколишнього середовища повинні бути застосовані і безпосередньо до агротуристичних підприємств.

Відкриваючи кордони для європейського туриста, ЄС зміщує пріоритети своєї політики в сферу регіонального розвитку, екології та безпеки продуктів. Через це господарі агроосель повинні забезпечити відповідність своєї продукції цим стандартам. У перспективі для України все більшої актуальності буде набувати вирішення проблем відповідності стандартів безпеки та якості продуктів

харчування вимогам й стандартам ЄС [2]. Так, ще у 1992 р. Комісар із сільського господарства ЄС Рей Мак Шеррі започаткував першу серйозну реформу САП (Спільної аграрної політики). Ця реформа складалася з таких основних елементів: запровадження прямих (компенсаційних) виплат, більш суворий контроль над виробництвом, більша увага до захисту навколишнього середовища. Реформа Мак Шеррі збільшила увагу до розвитку сільських територій та екологічних стандартів. Вона мала подвійну мету: обмежити виробництво сільськогосподарської продукції та закріпити за фермерами відповідальність за охорону природних ресурсів [6]. В даний час фермерам та іншим підприємцям, що проводять свою діяльність у сільській місцевості і займаються наданням туристичних послуг, також встановлено більш суворі екологічні стандарти, але й при цьому надається допомога за певними програмами (рис. 2).

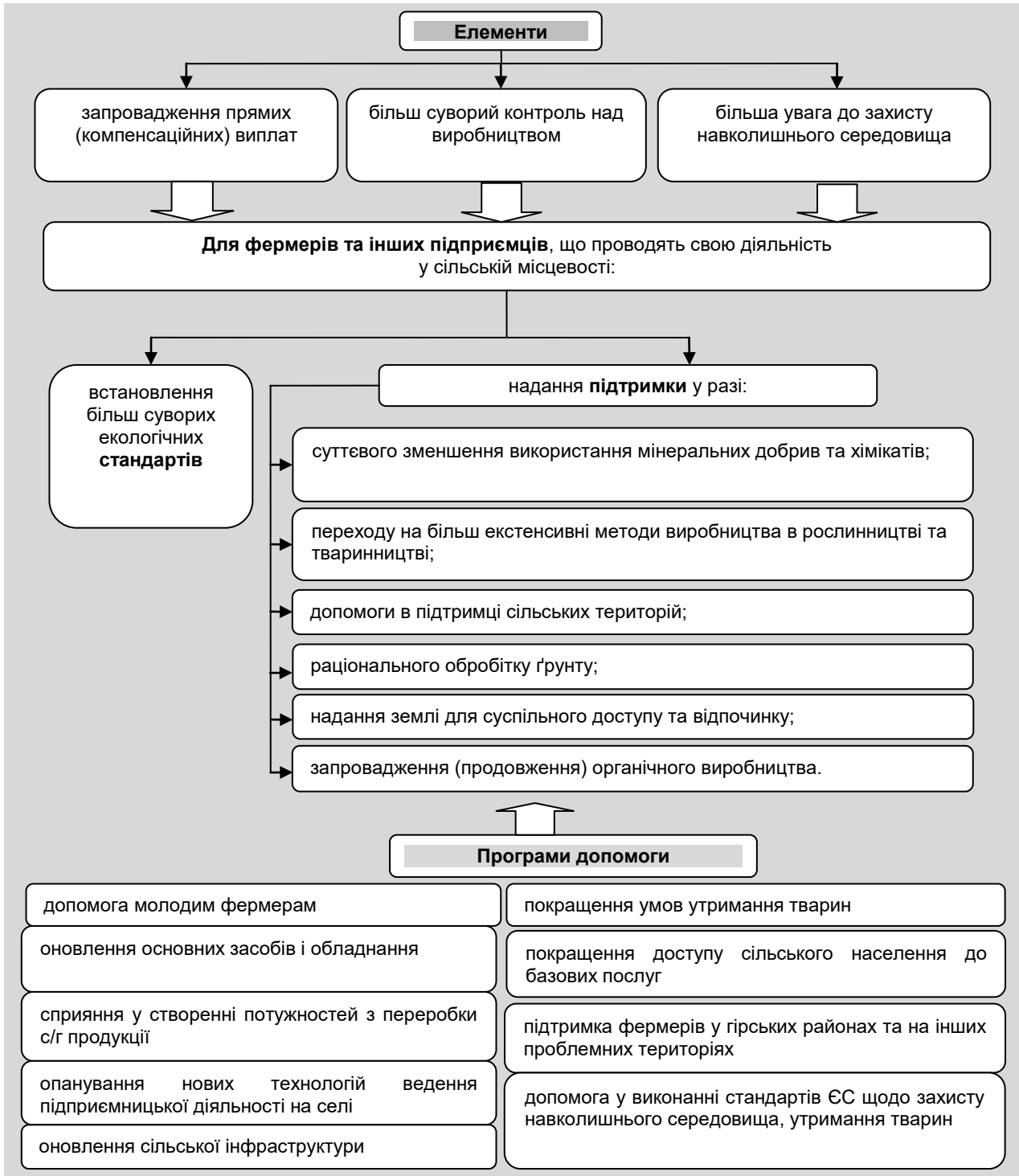

Рис. 2. Вимоги, стандарти та програми допомоги для фермерів та інших підприємців, що проводять свою діяльність у сільській місцевості

Джерело : розробка автора

Європейський Союз наголошує на тому, що туристична політика в сільських районах повинна бути пов'язана з новою сільськогосподарською політикою. Заходи в рамках цих політик повинні бути спрямовані на врівноважений територіальний розвиток, а також врівноважене розпорядження природними ресурсами [4; 8].

Для забезпечення подальшого розвитку туризму в сільських районах в умовах євроінтеграційного напрямку необхідно визначити пріоритетні сфери сприяння на 2016-2020 рр. Рекомендується обрати такі три сфери і визначити наступні заходи (рис. 3).

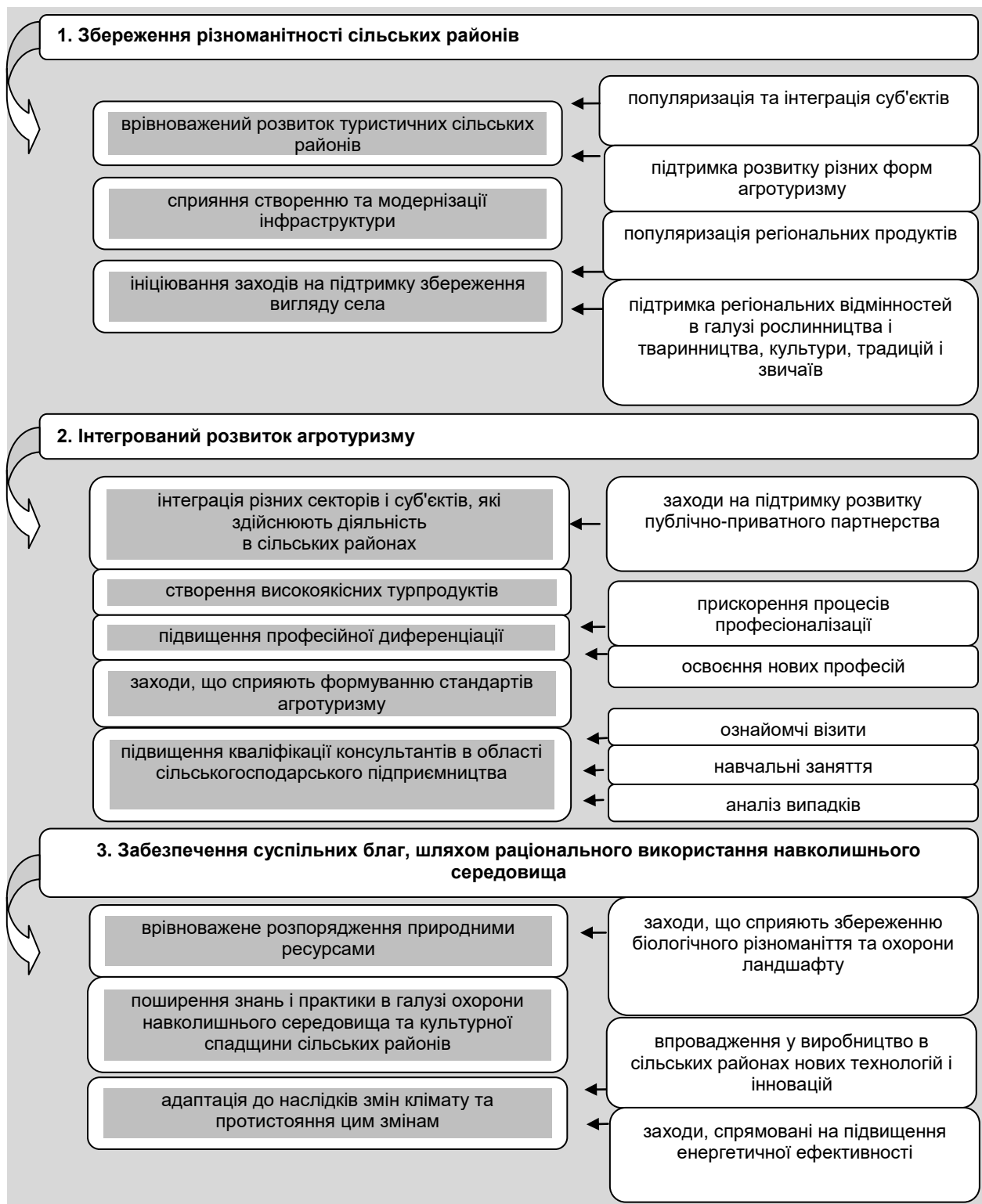

Рис. 3. Пріоритетні сфери сприяння для забезпечення подальшого розвитку агротуризму

Джерело : складено автором на основі [1]

Заходи, спрямовані на забезпечення подальшого розвитку агротуризму, вимагають співпраці багатьох економічних секторів. Розвиток агротуризму безпосередньо буде впливати на розвиток і конкурентоспроможність економічних суб'єктів, які здійснюють свою діяльність у сільській місцевості. Тому ці заходи повинні стати одним з ключових компонентів політики держави по відношенню до сільських районів.

Висновки з проведеного дослідження. Агротуризм займає ключову нішу в туристичній сфері європейських країн. Його зародження і розвиток пов'язані з появою інтересу до екологічних проблем, зростанням рівня урбанізації, захопленням міських жителів способом життя в стилі «еко», бажанням отримувати нові враження від самотності сільського життя.

Європейський Союз встановлює чіткі екологічні стандарти та обмеження для фермерів, що займаються агротуристичною діяльністю. При цьому відбувається паралельна розробка програм і надання суттєвої стимулюючої допомоги фермерам, що дотримуються вищезазначених стандартів. Як наголошують експерти в області розвитку сільських територій, агротуризм повинен сприяти розвитку інфраструктури села, підвищенню добробуту населення, але при цьому бути і екологічно орієнтованим. Пріоритетними сферами сприяння подальшому розвитку вітчизняного агротуризму будуть: збереження різноманітності сільських районів; інтегрований розвиток агротуризму; забезпечення благ, шляхом раціонального використання навколишнього середовища. Лише за умови врахування рекомендацій країн-членів ЄС ефективного функціонування агротуризму України буде сприяти розвитку сільських територій, охороні навколишнього середовища, безпеці продуктів харчування, підвищенню рівня життя сільського населення.

Головною проблемою на шляху розвитку агротуризму може стати професійна підготовка, рівень кваліфікації господарів агроосель, а також рівень їх співпраці з місцевими органами влади. Тому в подальшому для всіх учасників агротуристичного бізнесу необхідно проводити спеціалізовані семінари, конференції, навчальні тренінги, ознайомчі візити із залученням вітчизняних та іноземних організацій, експертів з метою вивчення передового досвіду, освоєння туристичних ринків, визначення перспектив розвитку інноваційних технологій надання агротуристичних послуг, формування туристичної стратегії та стандартів обслуговування.

Подальша політична стабільність, розвиток демократії, визначення пріоритетних напрямків економічного розвитку, співпраця з високорозвиненими державами та запровадження прогресивного, зарекомендованого світовою практикою досвіду впливатимуть на повноцінний вступ України до загальноєвропейського інтелектуально-освітнього та науково-технічного середовища, культурного піднесення країни при збереженні її самотності. Усе це забезпечить створення високоприбуткових агротуристичних підприємств, дасть додаткові можливості для розвитку АПК, регіонів в цілому, популяризує позитивний туристичний імідж України на європейському ринку.

Бібліографічний список

1. Декларация по вопросу о механизмах содействия развитию сельского туризма в Европейском Союзе в период Финансовой перспективы 2014-2020 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://agro.travel/en/events/conference_2012/
2. Еволюція Спільної Аграрної Політики ЄС: наслідки для України // Інститут Економічних Досліджень та Політичних Консультаций. Німецька консультативна група при Уряді України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ier.kiev.ua>
3. Зікеєва С.Г. Туристична галузь України в період євроінтеграції: соціально-економічний аспект / С. Г. Зікеєва // Економіка і менеджмент культури. – 2013. – № 1. – С. 74-82.
4. Клименко І.В. Спільна аграрна політика Європейського Союзу: можливості та виклики для України : [аналітична доповідь] / І.В. Клименко, М.Г. Бугрій, І.В. Ус. – К. : НІСД, 2011. – 19 с.
5. Муха-Шаєк Є. Действия, адаптирующие польский туристический сектор к требованиям Европейского Союза / Є. Муха-Шаєк // Вісник ДІТБ. Серія: Економіка, організація та управління підприємствами туристичної індустрії та туристичної галузі в цілому. – 2008. – № 12. – С. 48-54.
6. Попова О.Л. Сталий розвиток агросфери України: політика і механізми : [монографія] / О.Л. Попова ; НАН України ; Ін-т екон. та прогнозування. – К., 2009. – 352 с.
7. Семигуліна І.Б. Аналіз тенденцій соціально-економічного розвитку Польщі та її регіонів за період членства країни в Європейському Союзі / І.Б. Семигуліна // Проблеми економіки. – 2016. – № 1. – С. 46-55.
8. Угода про партнерство і співробітництво між Європейськими Співтовариствами і Україною // Європейський Союз: політика, економіка, право : [навчальний посібник] / [За ред. Н.В. Антонюк, М.М. Микієвича]. – Львів, 2005. – С. 447-498.
9. Уланов Д.А. Туризм на сельских территориях: опыт, проблемы, перспективы / Д.А. Уланов // Молодой ученый : [научн. журн.]. – 2013. – № 6 (53). – С. 455-459.
10. Ярошенко І.В. Аналіз і оцінка тенденцій соціально-економічного розвитку країн Європейського Союзу та їх регіонів / І.В. Ярошенко // Проблеми економіки. – 2016. – № 1. – С. 56-67.

References

1. *Deklaratsiia po voprosu o mekhanizmaxh sodeystviia razvitiuu selskogo turizma v Evropeyskom Soiuzie v period Finansovoy perspektivy 2014-2020 gg.* [Declaration of the European Union on the issue of mechanisms for promoting the development of rural tourism in the period of the Financial Perspectives 2014-2020], available at: http://agro.travel/en/events/conference_2012/ (access date May 28, 2016).
2. *Evolutsiia Spilnoi Ahrarnoi Polityky YeS: naslidky dlia Ukrainy* [Evolution of EU Common Agricultural Policy: Implications for Ukraine] // *Instytut Ekonomichnykh Doslidzhen ta Politychnykh Konsultatsii. Nimetska konsultativna hrupa pry Uriadi Ukrainy* [Institute for Economic Research and Policy Consulting. German Advisory Group under the Government of Ukraine], available at: <http://www.ier.kiev.ua> (access date May 25, 2016).
3. Zikeieva, S.H. (2013), "Tourist industry in Ukraine during the European integration: socio-economic dimension", *Ekonomika i menedzhment kultury*, no. 1, pp. 74-82.
4. Klymenko, I.V., Buhrii, M.H. and Us, I.V. (2011), *Spilna ahrarna polityka Yevropeiskoho Soiuzu: mozhlyvosti ta vyklyky dlia Ukrainy* [Common Agricultural Policy of the European Union: opportunities and challenges for Ukraine], *analitichna dopovid* [analytical report], NISD, Kyiv, Ukraine, 19 p.
5. Mukha-Shaiek, Ye. (2008), "Actions adapting the Polish tourism sector to the European Union requirements", *Visnyk DITB. Serii: Ekonomika, orhanizatsiia ta upravlinnia pidpriemstvamy turystychnoi industrii ta turystychnoi haluzi v tsilomu*, no. 12, pp. 48-54.
6. Popova, O.L. (2009), *Stalyi rozvytok ahrosfery Ukrainy: polityka i mekhanizmy* [Sustainable development agrosphere Ukraine: policies and mechanisms], monograph, NAN Ukrainy, In-t ekon. ta prohnozuvannia, Kyiv, Ukraine, 352 p.
7. Semyhulina, I.B. (2016), "Analysis of socio-economic development of Poland and its regions for the period of the country's membership in the European Union", *Problemy ekonomiky*, no. 1, pp. 46-55.
8. Antoniuk, N.V. and Mykiiievych, M.M. (2005), *Uhoda pro partnerstvo i spivrobotnytstvo mizh Yevropeiskymy Spivtovarystvamy i Ukrainoiu* [Agreement on Partnership and Cooperation between the European Communities and Ukraine], *Yevropeyskyi Soiuz: polityka, ekonomika, pravo [EU: politics, economics, law]*, tutorial, Lviv, Ukraine, pp. 447-498.
9. Ulanov, D.A. (2013), "Tourism in rural areas: experience, problems and prospects", *Molodoy uchenyy : [nauchn. zhurn.]*, no. 6 (53), pp. 455-459.
10. Yaroshenko, I.V. (2016), "Analysis and evaluation of socio-economic development of the European Union and its regions", *Problemy ekonomiky*, no. 1, pp. 56-67.

Дуга В.О. ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ ДО ЄС: ПЕРСПЕКТИВИ ВІТЧИЗНЯНОГО АГРОТУРИЗМУ

Мета – дослідити особливості розвитку агротуризму, визначити його перспективні напрями у контексті європейської інтеграції України.

Методика дослідження. Теоретичну та методологічну основу проведення дослідження склали нормативні акти, наукові праці вітчизняних та зарубіжних учених з питань розвитку агротуризму. В процесі дослідження використовувалися методи: комплексний аналіз і синтез – при вивченні досвіду європейських держав-лідерів в області просування агротуристичних послуг; системно-структурний та абстрактно-логічний методи – при розробці напрямів, заходів для забезпечення розвитку агротуризму в умовах євроінтеграційного напрямку України, узагальненні результатів і формуванні висновків щодо доцільності гармонізації системи стандартизації та сертифікації вітчизняних агротуристичних підприємств з нормами ЄС, адаптації законодавства України у сфері агротуризму до законодавства ЄС.

Результати. У статті визначено причини зародження та розповсюдження агротуризму в країнах Європейського Союзу; наголошено на ролі агротуризму в розвитку сільських територій; проаналізовано, якими мають бути екологічні стандарти, обмеження і паралельно програми допомоги фермерам, що займаються агротуристичною діяльністю. Визначено пріоритетні напрями політики, що стосується агротуризму в нових країнах ЄС. Обґрунтовано пріоритетні сфери сприяння подальшому розвитку вітчизняного агротуризму.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в обґрунтуванні теоретичних засад і практичних рекомендацій щодо перспективних напрямів розвитку агротуризму у контексті європейської інтеграції України.

Практична значущість результатів дослідження полягає в тому, що прогресивний досвід держав-членів ЄС в сфері розвитку агротуризму в межах єдиного європейського простору може бути врахований в практику функціонування вітчизняних агроосель, що буде сприяти розвитку сільських територій, інфраструктури села, охорони навколишнього середовища, безпеці продуктів харчування, підвищенню добробуту і рівня життя сільського населення, популяризації позитивного туристичного іміджу України на європейському ринку, повноцінному вступу до загальноєвропейського середовища.

Ключові слова: розвиток агротуризму, європейська інтеграція, екологічні стандарти, програми допомоги фермерам, норми ЄС, адаптаційні заходи.

Duha V.O. INTEGRATION OF UKRAINE TO THE EU: PROSPECTS FOR DOMESTIC AGROTOURISM

Purpose is to study the peculiarities of agrotourism, to determine its perspective directions in the context of European integration of Ukraine.

Methodology of research. Theoretical and methodological basis of the study is formed from the legislation, scientific works of domestic and foreign scholars in relation to the development of agrotourism. During the research there

were used such methods as: the combined analysis and synthesis – to study the experience of the European countries-leaders in the field of the promotion of agrotourism services; the system- structural and the abstract and the logical methods – during the development of trends and measures to ensure the development of agro-tourism in the conditions of the European integration direction of Ukraine, for summarizing of the results and forming the conclusions about the feasibility of harmonizing of national standardization and certification of the domestic agrotourism enterprises according to the norms of the EU.

Findings. In the article the reasons of the origin and distribution of agro-tourism in the countries of the European Union are determined; the role of the agrotourism in the development of rural territories is emphasized, the sort of the environmental standards, limitations and together with the assistance programs that help farmers engaged in agrotourism activities are defined. The priority policies relating to agro-tourism in the new Member States are determined. The priority areas for promoting the development of the national agro-tourism are grounded.

Originality of research results is a substantiation of theoretical principles and practical recommendations concerning the promising areas of agrotourism in the context of European integration of Ukraine.

Practical value of the results of the research is that the progressive experience of EU member states in the field of the promotion of agrotourism within a single European space can be taken into account in practice of functioning of national agricultural dwellings, will facilitate the rural development, the rural infrastructure, environmental protection, food safety, raising of welfare and living standards of the rural population, popularization of positive tourist image of Ukraine in the European market, proper entry to the European environment.

Key words: agrotourism development, European integration, ecological standards, assistance programs for farmers, EU norms, adaptation measures.

Дуга В.А. ИНТЕГРАЦИЯ УКРАИНЫ В ЕС: ПЕРСПЕКТИВЫ ОТЕЧЕСТВЕННОГО АГРОТУРИЗМА

Цель – исследовать особенности развития агротуризма, определить его перспективные направления в контексте европейской интеграции Украины.

Методика исследования. Теоретическую и методологическую основу проведения исследования составили нормативные акты, научные труды отечественных и зарубежных ученых по вопросам развития агротуризма. В процессе исследования использовались методы: комплексный анализ и синтез – при изучении опыта европейских государств-лидеров в области продвижения агротуристических услуг; системно-структурный и абстрактно-логический методы – при разработке направлений, мер по обеспечению развития агротуризма в условиях евроинтеграционного направления Украины, обобщении результатов и формировании выводов о целесообразности гармонизации системы стандартизации и сертификации отечественных агротуристических предприятий с нормами ЕС, адаптации законодательства Украины в сфере агротуризма к законодательству ЕС.

Результаты. В статье определены причины зарождения и распространения агротуризма в странах Европейского Союза, сделан акцент на роли агротуризма в развитии сельских территорий, проанализировано, какими должны быть экологические стандарты, ограничения и параллельно программы помощи фермерам, занимающимся агротуристической деятельностью. Определены приоритетные направления политики, касающейся агротуризма в новых странах ЕС. Обоснованы приоритетные сферы содействия дальнейшему развитию отечественного результатов исследования агротуризма.

Научная новизна заключается в обосновании теоретических основ и практических рекомендаций по перспективным направлениям развития агротуризма в контексте европейской интеграции Украины.

Практическая значимость результатов исследования заключается в том, что прогрессивный опыт государств-членов ЕС в области развития агротуризма в рамках единого европейского пространства может быть учтен в практике функционирования отечественных агроусадеб, что будет способствовать развитию сельских территорий, инфраструктуры села, охране окружающей среды, безопасности продуктов питания, повышению благосостояния и уровня жизни сельского населения, популяризации позитивного туристического имиджа Украины на европейском рынке, полноценному вступлению в общеевропейскую среду.

Ключевые слова: развитие агротуризма, европейская интеграция, экологические стандарты, программы помощи фермерам, нормы ЕС, адаптационные меры.